

Chùa Hoa Sơn - điểm tựa tâm linh vùng cửa biển Quảng Ngãi

ISSN: 2734-9195 14:50 05/10/2026

Sự tôn nghiêm trong cấu trúc kiến trúc hiện tại, hòa quyện cùng giá trị trường tồn của 18 đạo sắc phong triều Nguyễn đã khẳng định vị thế đặc biệt của cổ tự này trong dòng chảy văn hóa của dân tộc.

Lịch sử hình thành và quá trình phát triển

Chùa Hoa Sơn (thường gọi là *Hoa Sơn Tự*) tọa lạc bên hữu ngạn hạ lưu sông Trà Khúc, nay thuộc xã Nghĩa Phú, thành phố Quảng Ngãi (cũ), tỉnh Quảng Ngãi.

Thời kỳ khởi dựng: Theo tư liệu lịch sử dòng tộc tại địa phương, ngôi cổ tự này được kiến lập trong khoảng thời gian từ năm 1793 đến năm 1800. Công trình do các bậc tiền hiền khai khẩn thuộc bốn dòng họ lớn tại địa phương đồng tâm xây dựng bao gồm: *Phan, Trần, Trịnh và Nguyễn*.

Hình minh họa. Nguồn: Internet

Quá trình biến thiên: Ban đầu, chùa vận hành theo hình thức chùa làng, đóng vai trò trung tâm tín ngưỡng gắn liền với đời sống của cư dân vùng cửa biển. Trải qua hơn 220 năm cùng những biến động khốc liệt của chiến tranh, chùa đã qua nhiều lần đại trùng tu nhưng vẫn bảo tồn được mạch nguồn tâm linh liên tục và các giá trị văn hóa cốt lõi.

Tổng quan kiến trúc hiện tại

Kiến trúc ngày nay của chùa Hoa Sơn là sự kết hợp hài hòa giữa vẻ đẹp truyền thống của Phật giáo Bắc tông miền Trung và các hạng mục mới được tôn tạo kiên cố, tạo nên một tổng thể thâm nghiêm trang trọng:

Không gian tổng thể: Chùa sở hữu khuôn viên rộng rãi, bằng phẳng, mặt hướng ra dòng hạ lưu sông Trà Khúc mát mẻ. Toàn bộ không gian bao bọc bởi hệ thống cây cổ thụ xanh mát, tường rào kiên cố, cách biệt sự ồn ào của đô thị.

Cổng Tam quan: Lối vào chùa nổi bật với hệ thống cổng Tam quan quy mô. Cổng được xây dựng bằng bê tông cốt thép chắc chắn, lợp ngói âm dương màu rêu cổ kính. Các trụ cổng đắp nổi câu đối chữ Hán và các họa tiết, hoa văn Phật giáo trang nhã.

Khu vực Chánh điện (Ban Tam bảo): Đây là công trình trung tâm mang bố trí ba gian hai chái truyền thống. Bên trong Chánh điện được bài trí trang nghiêm, hệ thống cột kèo bào trơn chắc chắn. Điện thờ Phật được sắp xếp thứ tự theo đúng nghi thức Bắc tông, trung tâm là tượng Đức Phật Bổn Sư Thích Ca Mâu Ni, hai bên thờ các vị Bồ Tát. Ánh sáng trong chánh điện được điều tiết vừa phải, tạo cảm giác linh thiêng, định tâm cho Phật tử tụng niệm.

Khuôn viên ngoài trời và tượng đài: Giữa sân chùa rộng rãi là hệ thống bồ hoa và tiểu cảnh. Nổi bật nhất là Tượng đài Bồ Tát Quán Thế Âm lộ thiên trong tư thế đứng hiền từ trên tòa sen, hướng mắt nhìn về vùng cửa biển cầu nguyện bình an cho bách tính và ngư dân khơi xa.

Các công trình phụ trợ: Phía sau và hai bên chánh điện là dãy nhà Tổ (nơi thờ tự các bậc tiền bối khai sơn, hữu công), nhà khách và tăng xá (nơi sinh hoạt của chư Tăng và Phật tử) được quy hoạch ngăn nắp, sạch sẽ.

Di sản cổ vật: Kho báu 18 đạo sắc phong triều Nguyễn

Di sản độc đáo và có giá trị khoa học lớn nhất hiện đang lưu giữ tại chùa Hoa Sơn là hệ thống 18 đạo sắc phong và sắc chỉ cổ của các đời vua triều

Nguyễn.

Hình minh họa. Nguồn: Internet

Nguồn gốc và hình thức lưu giữ:

Trong giai đoạn chiến tranh, các công trình đình, đền, miếu mạo ở vùng Đông huyện Tư Nghĩa cũ bị tàn phá hư hại nặng nề. Nhân dân địa phương đã đưa các hòm đựng sắc phong của làng vào gửi giấu nơi cửa Phật. Nhờ sự gìn giữ cẩn mật của nhà chùa qua nhiều đời trụ trì, kho báu này được bảo quản nguyên vẹn trong các hộp gỗ sơn son. Các đạo sắc phong được thể hiện bằng chữ Hán cổ viết tay tinh xảo trên nền giấy sắc (giấy long đằng) màu vàng, trang trí họa tiết rồng ẩn trong mây, có kích thước quy chuẩn khoảng 1,2m x 0,5m và đóng dấu triện đỏ của triều đình.

Danh mục niên đại và nội dung phong sắc:

Hệ thống tư liệu này kéo dài suốt nhiều triều đại vua Nguyễn. Trong đó, vua Minh Mạng ban 4 sắc phong, vua Thiệu Trị ban 7 sắc phong, vua Tự Đức ban 5 sắc phong, vua Đồng Khánh và vua Duy Tân mỗi vị ban 1 sắc phong.

Khác biệt với hầu hết các di tích chỉ thờ "thiên thần" hay "nhân thần", di sản tại chùa Hoa Sơn chủ yếu là tấn phong cho các "nhân thần" - những vị quan văn, danh tướng hữu công có thành tích xuất sắc trong việc khai hoang, giữ đất và bảo vệ biên cương của Tổ quốc trong công cuộc mở cõi về phương Nam:

Quang Chiếu Vương Mai Đình Dống (Mai phủ quân) là vị nhân thần xuất hiện trong bản sắc phong sớm nhất đề ngày 24 tháng 9 năm Minh Mạng thứ 3 (1822). Ông giữ tước hiệu đầy đủ là *Trấn Nam dinh Phó đô tướng Dương võ công thần Mai phủ quân*. Ông là người từng được chúa Nguyễn Hoàng tin tưởng giao trọng trách trấn giữ dải đất Quảng Nam xưa suốt hơn 30 năm (từ năm 1571 đến năm 1602).

Lương Văn Chánh (Phù Quận công): Vị danh tướng lẫm lừng có công lao to lớn trong việc chiêu tập lưu dân, khai hoang và mở mang đồng ruộng, đặt nền móng kiến tạo nên vùng đất Phú Yên vào năm 1611.

Mai Quý Phủ: Được triều đình truy phong danh hiệu công thần dưới thời vua Minh Mạng vì những đóng góp to lớn trong việc ổn định hành chính và an dân.

Lương Quận công Uy Dũng Công thần và Đoan Nhã Công thần Quảng Quận Công: Các vị huân thần, tướng lĩnh triều đình có công dẹp giặc, giữ vững trị an cho vùng duyên hải miền Trung.

Hữu Lượng Hoàn Vĩ Đoan Nhã Công thần Quảng Phủ Quân: Vị nhân thần được ban mỹ tự (tên chữ cao quý ca ngợi công đức) trong đạo sắc phong ngày 12 tháng 4 năm Thiệu Trị thứ 3 (1844).

Tùng Giang Văn Trung Phi Vận Tướng quân: Vị quan văn kiêm tướng lĩnh khoa bảng (đỗ Tiến sĩ khoa Kỷ Mùi), có công lao lớn trong việc điều phối vận chuyển, tiếp tế binh lương phục vụ quốc phòng giữ bờ cõi.

02 đạo sắc chỉ phụ phụng: Bên cạnh 16 đạo sắc phong tước cho các vị thần nêu trên, triều đình nhà Nguyễn còn ban riêng 2 đạo sắc chỉ cho người dân thôn Phú Thọ ngày ấy, công nhận và cho phép dân làng tiếp tục thờ phụng, hương khói cho các vị công thần này theo đúng nghi thức quốc gia.

Giá trị văn hóa và di sản tâm linh

Điểm tựa tâm linh: Qua hàng thế kỷ, chùa Hoa Sơn duy trì vai trò là trung tâm sinh hoạt Phật pháp lớn của người dân. Chùa là nơi tổ chức các đại lễ truyền thống như Vu Lan, Phật Đản và các khóa tu học đạo đức, định hướng sống thiện lành cho cộng đồng.

Bảo tàng lịch sử: Sự hiện diện của 18 đạo sắc phong cổ biến ngôi chùa thành một địa chỉ đỏ về nghiên cứu Hán Nôm, văn hóa học và lịch sử hành chính triều Nguyễn tại dải đất duyên hải miền Trung.

Kết luận

Chùa Hoa Sơn không chỉ đơn thuần là một cơ sở tôn giáo và còn là một di tích lịch sử - văn hóa có tầm vóc quý báu tại Quảng Ngãi. Sự tôn nghiêm trong cấu trúc kiến trúc hiện tại, hòa quyện cùng giá trị trường tồn của 18 đạo sắc phong triều Nguyễn đã khẳng định vị thế đặc biệt của cổ tự này trong dòng chảy văn hóa của dân tộc.

Tác giả: **Đặng Việt Thủy**